

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Mgr. Tomáš Jajtner, Ph.D.

Spiritualita přítomnosti: k významu díla R. Voillauma

Spirituality of Presence: the Significance of R. Voillaume's Work

AUTOREFERÁT DISERTAČNÍ PRÁCE

KTF PRAHA

2013

Obsah autoreferátu

1. Úvod a zhodnocení současného stavu řešené problematiky v českém a zahraničním prostředí.....	3
2. Cíle bádání.....	15
3. Metodika bádání.....	15
4. Obsah a struktura disertační práce.....	16
5. Teoretický a praktický přínos disertační práce.....	18
6. Seznam publikací doktoranda.....	18
7. Výčet nejdůležitějších pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.....	19
8. English Summary.....	29
9. Anotace v českém jazyce.....	31
11. English abstract.....	31
12. Klíčová slova česky.....	32
13. Key words in English.....	32

1. Úvod a zhodnocení současného stavu řešené problematiky v českém a zahraničním prostředí

a) úvod

Už v předmluvě ke klíčovému Voillaumovu dílu *V srdci mas (Au coeur des masses)* biskup z Aix-en-Provence, Charles de Provenchères, identifikoval u spirituality Malých bratří právě tuto základní dvojnost: *přítomnost Bohu a přítomnost lidem*. V tom smyslu se foucauldovská spiritualita - jak ji známe dnes a jak ji Voillaume podstatně utvářel - snaží místo *opozice* hledat spíše *nový vztah* mezi spiritualitou kontemplativní a spiritualitou aktivní. Pro Voillauma není aktivita bez kontempace, ani kontempace bez aktivity. Jeho úvahy k rozdílu mezi aktivním (činným) životem a životem rozjímavým (kontemplativním) jsou tak cenné i jako reflexe katolické spirituální tradice.

Ústřední téma této disertační práce je *spiritualita přítomnosti*: sledujeme v ní nejen nesmírně bohatý a široký význam pojmu „přítomnost“ ve Voillaumově životě a díle, ale i úvahy o hermeneutickém kruhu mezi teologickou reflexí tématu a duchovní zkušeností. Ostatně, Voillaume především autenticky tlumočí tuto hlubokou foucauldovskou duchovní in-spiraci. Z ní pak vystupuje tvar, který je fenomenologicky popsatelný. V tom smyslu se snažíme představit Voillaumovo dílo v jeho historickém vývoji, jak k nám promlouvá v jeho díle. Tak se ukazují jisté základní orientační body spirituality, které však – jsou-li orientovány na teologicky reflektovanou přítomnost (tj. současnost, resp. spolu-bytí ve světle živého, přítomného Krista) – mají vždy dynamickou povahu a rozvíjejí se logikou duchovní zkušenosti situované ve světě *hic et nunc*. Tím se neubráníme jistému opakování, to však – jak věřím – není jen cyklickým návratem, nýbrž prohlubováním a rozšiřováním oné původní duchovní inspirace.

Po přehledu publikované literatury o Voillaumově díle a o spiritualitě Malých bratří a sester tak následuje přehled jeho života a díla a systematický rozbor jeho knižně publikovaného díla vzhledem ke zmíněnému konceptu přítomnosti. Spiritualitu tu chápeme jako příběh vztahu k Bohu: proto volíme tuto metodu představení celého díla v jeho vlastní dynamice a opravdové živosti. Poté se pokusíme včlenit Voillauma a foucauldovskou

spiritualitu do proudu tradice křesťanské spirituality a zhodnotit Voillaumovu „spiritualitu přítomnosti“ ve světle biblické teologie. V úplném závěru vyslovíme několik myšlenek k významu jeho díla pro dnešní situaci církve a světa.

b) současný stav řešené problematiky

K foucauldovské spiritualitě a specificky k dílu Malých bratří (a Malých sester) Ježíšových existuje poměrně rozsáhlá literatura. Není při tom úplně snadné odlišit práce, které se týkají bezprostředně spirituality Malých bratří (jejichž vznik se klade do roku 1933), případně dalších kongregací, které Voillaume založil (jedná se o *Fraternitu Jesus-Caritas* z roku 1952, *Malé bratry evangelia*, založené roku 1956 a jejich ženskou obdobu *Malé sestry evangelia* z roku 1963).

V klasických příručkách dějin spirituality se Voillaume jako zakladatel a nejvýznamnější uskutečňovatel Foucauldova odkazu zmiňuje především v souvislosti s obnovou mystického života a misijního úsilí. V klasické příručce francouzské, *Slovníku spirituality (Dictionnaire de spiritualité)*¹ je Voillaumovo jméno zmíněno v souvislosti s Foucauldovým dědictvím a jeho díly, které publikoval do roku 1963. Po strukturovaném přehledu života a díla Foucaulda se v 5. oddíle *Vliv* zmiňují také řeholní instituty odvolávající se na Foucaulda, mimo jiné i Malí bratři Ježíšovi, založení roku 1933. Autor se zdržuje jakéhokoli hodnocení. V následujících dílech nenalezneme ani heslo věnované Malým bratřím, ani Voillaumovu dílu.

V 6. dílu rozsáhlých italských *Dějin spirituality (Storia della spiritualità): Křesťanská spiritualita v současné době (La spiritualità cristiana nell'età contemporanea)*, nacházíme zmínku o Voillaumovi a o Malých bratřích v souvislosti se spiritualitou práce a s pastorálními hnutími. Autoři zmiňují význam seminárního díla *V srdci mas (Au coeur des masses)*, stejně jako podobnost s hnutím dělnických kněží ve Francii. Vlastní hodnocení spirituality, vyjma zmínky o mezinárodním ohlasu Voillaumova klíčového díla, ovšem v knize nenajdeme.² Voillaumovo jméno je poté zmíněno ještě v souvislosti s pokoncilními debatami o tvar

¹ *Dictionnaire de spiritualité, Ascétique et mystique, Doctrine et Histoire* (Paris: Beauchesne, 1937nn.) Autorem hesla o Foucauldovi je Jean-François Six (s. 729-741), publikované roku 1963. Nyní je slovní dostupný též online na <http://www.dictionnairedespiritualite.com/> (14.2.2013).

² BORRIELLO, Luigi, DELLA CROCE, Giovanna, SECONDIN, Bruno. *Storia della spiritualità: La spiritualità cristiana nell'età contemporanea*. Roma: Borla, 1985, s. 218-219.

zasvěceného života společně s C. Carrettem a M. M. Philiponem.³ Autoři se ovšem poměrně rozsáhle věnují životu a dílu blah. Ch. de Foucaulda, kterého uvádějí jako významného katolického představitele spirituality misijní a také jako jeden z nových modelů svatosti v moderním světě.⁴ Naproti tomu v klasické příručce *Současná spiritualita (Spiritualità contemporanea)*⁵ od Tulla Goffiho se se jménem Voillaumovým setkáváme nejen jako s dědicem díla svého duchovního otce, ale také jako s jeho vykladatelem.⁶ Není bez zajímavosti, že zmínku o Voillaumovi nacházíme v úvodu v kapitole „Duchovní cesta laika k mystickému stavu.“⁷ Foucauld byl pro Voillauma svědek mystického života uprostřed lidí. Jeho spiritualita je obrácena ke Kristu přítomnému v eucharistii a diskursivní meditaci nad Písmem. Autor tu vyzdvihuje Voillaumovu nauku o modlitbě uprostřed tohoto světa: kláštery mají být především oázami pokoje a modlitby; cesta pravého apoštolského života a přítomnosti křesťanů není myslitelná bez hluboké kontempace. Laik je tu pozván k hledání zkušenosti pouště, v níž se opírá o celistvý dar sebe samého Bohu. Autor strukturuje svůj přehled současné spirituality jednak podle rozvoje historických typů (benediktinská spiritualita, ignaciánská, františkánská), tak podle životních stavů (laická, řeholní), evangelních rad (spiritualita chudoby a lásky), tak podle nejrůznějších velkých teologických témat (misie, mariánská spiritualita, ekumenismus, lidová spiritualita, spiritualita práce a umění), tak podle témat spirituální teologie (mystika, asketika).

V klasickém italském *Slovníku spirituality*⁸ nacházíme zmínku o Voillaumovi hned několikrát. Pod heslem *apoštolát* se Voillaumův opus magnum *V srdci mas (Au coeur des masses)* uvádí jako příklad apoštolátu zaměřeného na „praktikující proměnu světa“, dále v hesle *chudý*, kde se autor odkazuje na Voillaumovo evangelní pojetí svobody jako osvobození od vlastnění věcí, tedy jako *svobodu pro* na rozdíl od *svobody od*.⁹ Dílo R.

³ Tamtéž, s. 242.

⁴ Tamtéž, s. 127-130.

⁵ Je součástí sedmisvazkového díla *Storia della spiritualità*, vydávaného nakladatelstvím Edizioni Dehoniane Bologna od roku 1987. Díl o současné spiritualitě je 8. díl cyklu. GOFFI, TULLO. *Spiritualità contemporanea*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 1987.

⁶ Goffi shrnuje Voillaumův výklad Foucaulda následujícími slovy: „Al dire René Voillaume, Charles de Foucauld (1858-1916) testimoniava uno stato mistico tra le occupazioni mondane praticando contemporaneamente «una orazione contemplativa profonda e, in concomitanza con essa, una meditazione regolare e metodica.» [...] Tamtéž, s. 65-66.

⁷ Srov. tamtéž, s. 65.

⁸ DE FIORES, Stefano, GOFFI, TULLO (eds.). *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 31.

⁹ Tamtéž, s. 347.

Voillauma je zmíněno také v souvislosti se spiritualitou pouště, která člověka přivádí k vědomí, že se musí spoléhat pouze na Boha. Je tedy cestou lidské nahoty a bezmocnosti, která vyčkává Boha.¹⁰

Zmínku o René Voillaumovi činí také rakouská teoložka **Anneliese Herzigová** ve své pozoruhodné disertaci o teologii zasvěceného života *Křesťané-řeholníci: Teologie řeholního života v době po II. vatikánském koncilu (Ordens-Christen: Theologie des Ordenslebens in der Zeit nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil)*.¹¹ Připomíná napětí mezi *charismatem založení (charisme de fondation)* a *charismatem vyučování (charisme d'enseignement)*. Toto rozlišení přejímá od francouzského teologa **Ghislaina Lafonta**.¹² Lafont dokumentuje tento rozdíl v charismatu na příkladu vztahu Foucaulda disponujícím charismatem vyučování a Voillauma, který jako zakladatel disponoval charismatem založení.¹³

Herzigová se také systematicky věnuje napětí mezi činností a kontemplací¹⁴, stejně jako vztahu mezi *presentia in mundo* a *separatio a mundo*¹⁵ v řeholním životě a v tomto smyslu nabízí celou řadu zajímavých podnětů pro studii o „spiritualitě přítomnosti.“ Ve významnějších kompendiích církevních dějin najdeme o Voillaumovi hned několik zmínek, ale jejich hodnocení se značně liší. V posledním dílu kolektivní *Příručky církevních dějin (Handbuch der Kirchengeschichte), Světová církev ve 20. století (Die Weltkirche im 20. Jahrhundert)* pod vědeckou redakcí H. Jedina a K. Repgena je zmíněno dílo Malých bratří Ježíšových v souvislosti s novými řeholními společenstvími, které vznikly po první světové válce v souvislosti s novými podmínkami, které definoval tehdy právě přijatý *Kodex kanonického práva (Codex Iuris Canonici – CIC)* z roku 1917. V podkapitole „Vznik řeholních společenství nového typu“ je zmínka o Malých bratřích a Malých sestřích hned na prvním místě. Odkazuje se tu na Foucauldovo dědictví, spiritualitu následování Ježíše, úcty k eucharistii a rozjímání nad Písmem svatým.¹⁶ Bez zajímavosti není ani odlišení Malých bratří a Malých sester od ostatních foucauldovských společenství svým důrazem na hodnotu

¹⁰ Tamtéž, s. 698.

¹¹ HERZIG, Anneliese. *Ordens-Christen: Theologie des Ordenslebens in der Zeit nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil*. Würzburg: Echter Verlag, 1991.

¹² LAFONT, Ghislain. *L'Esprit Saint et le droit*, in *La Vie Spirituelle. Supplement*. (20, 1967), s. 472-501; s. 594-694.

¹³ HERZIG, Anneliese. *Ordens-Christen*, s. 360. Srov. LAFONT, Ghislain. *L'Esprit Saint et le droit*, s. 483-485.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 321-323.

¹⁵ Tamtéž, s. 412-414.

¹⁶ JEDIN, Hubert, REPGEN, Konrad (eds.). *Handbuch der Kirchengeschichte. Band VII: Die Weltkirche im 20. Jahrhundert*. Herder: Freiburg am Breisgau, 1979, s. 358-359.

bratrství, malých komunit, nového uskutečňování chudoby a sdílení osudu znejistěných a ohrožených lidí. Církevněhistoricky je třeba je dávat do souvislosti s rozvojem „zbožných sdružení“, později sekulárních institutů,¹⁷ které oficiálně uznal papež Pius XII. apoštolskou konstitucí *Provida Mater Ecclesia* z 2. února 1947.

V rozsáhlém kompendiu *Dějiny křesťanství (Geschichte des Christentums)*¹⁸ je spiritualita Malých bratří a Voillaumovo dílo zmiňováno jednak v souvislosti s rozvojem katolické zbožnosti v první polovině 20. století a také kvůli počátkům křesťansko-muslimského dialogu a misiím. Zdůrazněna je linie spojení kontemplativního života a misií, která vede přes Foucaulda, Voillauma a kruhů spojených s karmelitánskou spiritualitou. Tuto souvislost potvrzuje také prohlášení sv. Terezie od Dítěte Ježíše patronkou misií roku 1929.¹⁹

V příručce *Nové církevní dějiny (Nouvelle Histoire de l'Église)*, v jejím pátém díle nazvaném „Církev v moderním světě“, je dílo Voillaumovo a s ním spjatý rozvoj foucauldovské spirituality chápán jako jedno ze znamení přípravy II. vatikánského koncilu. Zmínka je zařazena do kapitoly „Půlstoletí, které připravovalo II. vatikánský koncil“. Podstatný je tu především ohlas jeho knihy *V srdci mas*, jakož i souvislost s nástupem alternativních forem náboženského života ve francouzské církvi, zejména života kněží dělníků a rozvoje *Mission de France*.²⁰

Francouzský kontext více tematizuje práce církevního historika **Étienna Fouilloux** *Církev hledá svobodu. Francouzské katolické myšlení mezi modernismem a II. vatikánským koncilem (Une Église en quête de liberté. Le pensée catholique française entre modernisme et Vatican II)*.²¹ Voillauma zmiňuje v souvislosti s „obnovenou spiritualitou“ v období před koncilem i po něm společně s dalšími významnými francouzskými spirituálními autory jako byli Michel Quoist a Louis Évely²² a v kontextu velkých jmen francouzské teologie 20. století jako byli De Lubac, Chenu, Congar, Danielou, Maritain, Journet a další.

¹⁷ Srov. CIC 579.

¹⁸ MAYEUR Jean-Marie (ed.). *Geschichte des Christentums. Demokratien und totalitären Systeme (1914-1958)*. Herder: Freiburg am Breisgau, 1992.

¹⁹ Tamtéž, s. 325.

²⁰ AUBERT, Roger. *Nouvelle Histoire de l'Église. Tome 5. L'Église dans le monde moderne. (1848 à nos jours)*. Paris: Seuil, 1975, s. 634.

²¹ FOUILLAUX, Étienne. *Une Église en quête de liberté. Le pensée catholique française entre modernisme et Vatican II*. Paris: Desclée de Brouwer, 1998.

²² Tamtéž, s. 214.

Cenné historické svědectví o osobě a spiritualitě Reného Voillauma podávají také někteří jeho blízcí přátelé. Z těch významnějších je výborný rozhovor zakladatele misie dockerů v Marseille a pozdějšího významného kazatele **Jacquesa Loewa OP** *Je dobré být člověkem (Le bonheur d'être homme)*.²³ Zmiňuje – podobně jako celá řada jiných příruček dějin teologie a spirituality – Voillauma a dílo Malých bratří v souvislosti s velkou evangelní obnovou před II. vatikánským koncilem. V tomto reformním proudu figurují vedle tzv. *nové teologie (nouvelle théologie)* i konkrétní postavy jako byla Madleine Delbrêlová, André Baron, Dona Teresa a další.²⁴

Zásadní vhléd do spirituality Malých sester (ale i foucauldovské spirituality obecně) podává také autobiografická práce malé sestry Magdeleine od Ježíše (Magdeleine Hutinová) *Ze Sahary do celého světa: Malé sestry Ježíšovy ve stopách bratra Charlese od Ježíše (Du Sahara au monde entier: Les Petites Soeurs de Jésus sur les traces du Frère Charles de Jésus)*.²⁵ Jedná se o deníkové záznamy malé sestry Magdeleine od roku 1936 do roku 1950 a ke knize jsou přiloženy i dodatky. Knihu na několika místech cituje ve své memoárové práci i sám René Voillaume.²⁶ Spolupráce komunit Malých bratří a Malých sester by samostatně vydala na speciální studii. Jako podstatný aspekt tu vystupuje personální rozměr vztahu P. Reného a sestry Magdeleine, jejich plodné duchovní přátelství muže a ženy.

První a dosud jedinou knižně publikovanou biografií Reného Voillauma je dílo emeritního profesora univerzity v Nantes a znalce moderních dějin katolicismu **Marcela Launayho** *René Voillaume: Kontemplace a činnost (René Voillaume: Contemplation et action)* z roku 2005.²⁷ Launay je historik, který se snaží posoudit Voillaumův život a dílo v kontextu moderního (nejen) francouzského katolicismu s jeho velkými postavami (Massignon, Chenu, Congar, Garrigou-Lagrange, Maritain, Danielou, De Lubac, Journet a dalšími), významnými duchovními centry jako byl Saint-Sulpice či Saulchoir a živými hnutími jako byla *Křesťanská*

²³ LOEW, Jacques. *Le bonheur d'être homme*. Paris: Le Centurion, 1988.

²⁴ Srov. tamtéž, s. 256-257.

²⁵ PETITE SOEUR MAGDELEINE DE JÉSUS. *Du Sahara au monde entier: Les Petites Soeurs de Jésus sur les traces du Frère Charles de Jésus*. Paris: Nouvelle cité, 1981.

²⁶ Např. jeho první setkání se sestrou Magdeleine při konsekraci kaple u hrobky Charlese de Foucaulda v El Goléa 19. března 1938. Srov. VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples. Du désert arabe au monde de cités*. Paris: Bayard Éditions/Centurion, 1998, s. 272.

²⁷ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*. Paris: Cerf, 2005. Recenze v *La Vie Spirituelle* jí dává do souvislosti s beatifikací Charlese de Foucaulda. „Dans le sillage de la béatification de Charles de Foucauld, ce livre nous donne de faire connaissance avec une figure marquante du catholicisme français du XXe, l'un de ceux qui ont contribué à donner corps à «l'esprit de Nazareth». *La Vie Spirituelle*, 772/2007, s. 476.

dělnická mládež (Jeunesse Ouvrière Chrétienne - JOC). Zmiňuje klíčová přátelství napříč církví od Mons. Montiniho (budoucího papeže Pavla VI.), překladatele Voillaumova klíčového díla *V srdci mas (Au coeur des masses)* přes Helderu Camaru, matku Terezu, Jacquese Loewa až po velkého patriarchu melchitské řecko-katolické církve a aktivního účastníka II. vatikánského koncilu, Maxima IV. Saigha (1878-1967). V líčení komplikovaného rozvoje foucauldovské spirituality se opírá především o poslední Voillaumovo dílo *Charles de Foucauld a jeho první učedníci: z arabské pouště do prostředí měst (Charles de Foucauld et ses premiers disciples: du désert arabe au monde des cités)* z roku 1998. V hodnocení jeho díla zdůrazňuje především význam a živý ohlas seminálního díla *V srdci mas* z roku 1951. Voillauma charakterizuje jako „angažovaného pozorovatele“²⁸ duchovních proudů doby (např. kněží dělníků) a vztahů mezi křesťany a muslimy či křesťany a marxisty. Jeho život a dílo chápe jako plod teologické obnovy 20. let. Zdůrazňuje Voillaumův přínos v mnoha debatách o tvaru skutečně přítomné řeholní spirituality v jeho dvou publikovaných cyklech přednášek pro quebecké řeholníky²⁹ a konfrontaci s polevující disciplínou řeholníků a opouštění velkého bohatství modlitby a liturgie.³⁰ Voillaumovo dílo Launay chápe jako významný projev obnovy katolicismu v období před II. vatikánským koncilem až do doby pontifikátu Jana Pavla II. Launay však nevěnuje prakticky žádnou pozornost teologickým aspektům Voillaumova díla, tj. jeho nauce o modlitbě, podstatě řeholního života, ale i důrazu na pevnost dogmatického základu víry tváří v tvář znejistění pokoncilní doby v christologické monografii *Věčný živý (L'Éternel Vivant)* z roku 1977.³¹

Voillaumovu dílu byly věnovány následující akademické práce: na univerzitě v Lovani byla roku 1972 obhájena disertace pod názvem *Nová forma kontemplativního života vložená do nové formy života misionářského: společný život Malých bratří Ježíšových podle Reného Voillauma (Une nouvelle forme de vie contemplative insérée dans une nouvelle forme de vie missionnaire: la vie commune des petits frères de Jésus selon le père René Voillaume)* od **F. Delpaira**.³² O pět let později byla v Ottawě obhájena práce o teologii modlitby u Reného

²⁸ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, 155n.

²⁹ Srov. moji další analýzu, níže 116.

³⁰ LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*, s. 210.

³¹ VOILLAUME René. *L'Éternel Vivant*. Paris: Cerf, 1981.

³² DELPAIRE F. *Une nouvelle forme de vie contemplative insérée dans une nouvelle forme de vie missionnaire: la vie commune des petits frères de Jésus selon le père René Voillaume*. Louvain: Université de Louvain, 1972.

Voillauma (*Théologie de la prière selon René Voillaume*) od **G. Grenona**.³³ Tiskem vydány nebyly. Dnes je k dispozici i další práce o Voillaumově pojetí modlitby, navíc mimo frankofonní svět. Jedná se o disertaci argentinského teologa **José-Maria Reconda** *Modlitba u Reného Voillauma: kontemplativní život fraternit a kontemplativní dimenze křesťanského života* (*La Oración en René Voillaume: la vida contemplativa de los fraternidades y la dimension contemplativa de la vida cristiana*). Byla obhájena jako disertace na univerzitě v Burgosu roku 1991 a později vydána tiskem roku 2002.³⁴ Je dostupná také na internetu.³⁵ Snaží se uchopit téma modlitby a kontempace u Voillauma podle nejdůležitějších témat (rozvoj fraternit z Foucauldova příkladu, nazaretský život komunit, eucharistická spiritualita, modlitba, kontempace). V závěrečné čtvrté kapitole pak pojednává o důležitosti kontempace pro křesťanský život obecně. Podtrhuje důraz, jaký Voillaume klade na rozvoj kontemplativního života v církvi – od malého počtu duchovních a mnichů až po postupné pronikání kontempace do celého Božího lidu.³⁶ Práci proniká zájem latinskoamerické teologie o spiritualitu, která sdílí osud chudých, kterou Recondo nachází ve Voillaumově důrazu na modlitbu „chudých lidí.“³⁷ Práce je uzavřena důrazem na hermeneutický kruh mezi žitou spiritualitou a jejím vyjádřením, tj. na primát duchovní zkušenosti, která se může rozvinout i v hluboce reflektovanou teologii duchovního života. Recondova práce je v zásadě deskriptivní, její smysl lze vidět ve snaze o komplexní popis Voillaumovy nauky o modlitbě a kontemplaci.

Nejrůznějším foucauldovským komunitám a jejich způsobu života se v kratší práci věnuje **Michel Lafon** ve své práci *Žít Nazaret dnes* (*Vivre Nazareth aujourd'hui*):³⁸ hovoří o rozvoji nejrůznějších foucauldovských komunit a jejich klasifikaci. Práce postihuje specifický charakter „nazaretského života“ a rozdílných typů jeho realizaci v životě zasvěcených osob,

³³ GRENON G. *Théologie de la prière selon René Voillaume*. Ottawa: Université Saint-Paul, 1977.

³⁴ RECONDO José-Maria. *La Oración en René Voillaume: la vida contemplativa de los fraternidades y la dimension contemplativa de la vida cristiana*. Pamplona: Fundación Gratis Date, 2002.

³⁵ <http://www.carlosdefoucauld.org/Documentos/Voillaume.htm> (14.1.2013)

³⁶ „Según René Voillaume, la evolución de la espiritualidad en la Iglesia parece encaminarse, de manera constante, hacia una difusión cada vez más universal de los valores espirituales, que en un principio constituyeron el patrimonio de unos pocos: después de aparecer más o menos reservada a los monjes, y más tarde a los religiosos o al clero, la realización de cierto grado de unión con Dios por la práctica de la oración se presentó, posteriormente, como un ideal accesible a todos los cristianos generosos, cualquiera que fuera su estado.“ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž Capitulo IV, Parte 3. *La oración de las pobres gentes*. Zajímavý je v ní důraz na duchovní cestu chudých (*El camino de los pobres*), kterou můžeme chápat také v kontextu latinskoamerické teologie chudoby.

³⁸ LAFON, Michel. *Vivre Nazareth aujourd'hui*. Paris: Fayard, 1985. V češtině mu vyšla kratší práce *15 dní s Karlem de Foucauldem*. Brno: Cesta, 2000.

kněží i laiků. Zajímavou antologií „rozšiřovatelů“ Foucauldova odkazu „pro dnešní dobu“ podává knihy francouzské historičky a řeholnice, sestry **Eugénie Debouté**: *Charles de Foucauld: univerzální bratr 1858-1916* (*Charles de Foucauld: le frère universel 1858-1916*).³⁹ Shrnuje historický a spirituální odkaz Charlese de Foucaulda a v poslední 12. kapitole (*Des multiplicateurs pour notre temps*) podává přehled všech, kdo dílo Foucauldovo rozšiřují do dnešní doby včetně zajímavé antologie z textů řeholních pravidel jednotlivých foucauldovských komunit. Je psána s anticipací budoucího povýšení Foucaulda ke cti oltáře.⁴⁰ V hodnocení jejich významu zdůrazňuje jejich důležitost pro obnovu struktur a mentality v souvislosti s II. vatikánským koncilem.⁴¹

Specifickým problémem bádání o spiritualitě Malých bratří (a sester) je odlišení literatury přímo spojené s rozvojem fraternit po roce 1933 a obsáhlé literatury o životě, díle a spiritualitě Charlese de Foucaulda. Nelze nezmínit základní text rané generace foucauldovské spirituality, nesmírně úspěšnou biografii profesora francouzské akademie **Reného Bazina** (1853-1932) *Charles de Foucauld – cestovatel v Maroku a poustevník na Sahaře* (*Charles de Foucauld – Explorateur au Maroc, Eremite au Sahara*).⁴² Jedná se v zásadě o román, který poutavě a nadšeně popularizuje osobnost Charlese de Foucaulda. Vznik této biografie inicioval dědic Foucauldova duchovního odkazu islamolog **Louis Massignon** (1883-1962). Jeho dílo a duchovní úsilí o hledání dialogu s islámem mělo na Voillauma významný vliv, kterému se věnujeme v následující kapitole. Zajímavým zpracováním duchovní nauky Charlese de Foucaulda je práce **M. M. Vaussarda** *Charles de Foucauld: Mistr vnitřního života* (*Charles de Foucauld: Maître de vie intérieure*).⁴³ Kniha se – ve snaze po odlišení od „vynikající“⁴⁴ monografie Reného Bazina – soustřeďuje na systematictější popis duchovní zkušenosti Charlese de Foucaulda podle významných témat jeho spirituality: nepokoj (*inquiétude*) – jistota – apoštolát – univerzální bratrství. Od té doby až do dneška vzniklo

³⁹ DEBOUTÉ, Eugénie. *Charles de Foucauld: le frère universel 1858-1916*. Paris: Médiaspaul, 1991.

⁴⁰ Tamtéž, s. 166.

⁴¹ „Le référence constante à Nazareth, l'orientation vers une vie plus simple et plus ouverte, selon l'image des Petits Frères et Petites Soeurs, ont contribué, avec les orientations du Concile Vatican II, à renouveler mentalités et structures. Renoncer à ses oeuvres propres, entrer dans le monde du travail sans statut particulier, partager les modes de vie, l'habitat des gens simples ou pauvres, voilà bien ce qui n'était guère concevable au debut du XXe

siècle. Un esprit de renouveau est à l'oeuvre, dans l'Église et particulièrement dans la vie religieuse: les fraternités du Père de Foucauld en sont un élément appréciable.“ Tamtéž, s. 165.

⁴² Srov. BAZIN, René. *Charles de Foucauld: Explorateur du Maroc, Eremite au Sahara*. Paris: Librairie Plon, 1921.

⁴³ VAUSSARD M.-M.. *Charles de Foucauld: Maître de vie intérieure*. Paris: Cerf, 1947.

⁴⁴ Tamtéž, s. I.

Foucauldových biografii a duchovních životopisů odlišné kvality bezpočet.

Nepochybně nejvýznamnějším současným vykladatelem díla Charlese de Foucaulda je francouzský teolog **Jean François Six** (nar. 1929). Vydal nejen Foucauldova vlastní díla a jeho korespondenci,⁴⁵ ale i práce biografické a interpretační: *Život Charlese de Foucaulda (La vie de Charles de Foucauld)*,⁴⁶ *Charles de Foucauld jinak (Charles de Foucauld autrement)*⁴⁷ a *Odkaz Charlese de Foucaulda (Le Testament de Charles de Foucauld)*.⁴⁸

K bádání o Foucauldově díle významně přispělo také systematické a vskutku epochální vydávání jeho souborného sedmnáctisvazkového díla v pařížském nakladatelství *Nouvelle cité*.⁴⁹ Velmi významné a Voillaumem také citované jsou spisy Louise Massignona: Massignon byl hluboce ovlivněn setkáním s muslimskou kulturou, zejména s mystickým učením súfismu v díle *Al-Halládže (858-922)*.⁵⁰ Massignon rozvíjel Foucauldovu intuici otevřených fraternit, přijímajících každého bez ohledu na jeho jinakost,⁵¹ tj. přijímá každého, aniž by ho chtěl změnit. Massignon přitom zdůrazňoval aspekt dialogický a přímlyvný: roku 1934 k tomu zakládá společenství modlitby, tzv. *Badalyia* (arab. „zastoupení, smír“). Byl také

⁴⁵ SIX, Jean-François: *L'aventure de l'amour de Dieu. 80 lettres inédites de Charles de Foucauld à Louis Massignon*. Paris: Éditions du Seuil, 1993. O Foucauldově vztahu s Massignonom pojednává také Sixova kniha *Le grand rêve de Charles de Foucauld et Louis Massignon*. Paris: Albin Michel Spiritualités, 2008. Korespondenci s abbé Huvelinem vydal společně s dalšími editory v *20 ans de correspondance entre Charles de Foucauld et son directeur spirituel (1890-1910)*. Paris: Nouvelle Cité, 2010.

⁴⁶ SIX, Jean-François. *La vie de Charles de Foucauld*. Paris: Éditions du Seuil, 1962.

⁴⁷ SIX, Jean-François. *Charles de Foucauld autrement*. Paris: Desclée de Brouwer, 2008.

⁴⁸ SIX, Jean-François, SERPETTE Maurice, SAURISSEAU Pierre: *Le Testament de Charles de Foucauld*. Paris: Fayard, 2005.

⁴⁹ *Médiations sur les psaumes (années 1897-1898), Qui peut résister à Dieu (Méditations sur l'Ancien Testament - 1897-1898), Commentaire de l'Évangile de St Matthieu (1897), La Bonté de Dieu (Méditations sur les Évangiles - 1898-1899 - Tome 1), L'Imitation du Bien-Aimé (Méditations sur les Évangiles - Tome 2), En vue de Dieu seul*

(Méditations sur les Évangiles, 15 vertus - 1897-1898 - Tome 1), Aux plus petits de mes frères (Méditations sur les Évangiles, 15 vertus - 1897-1898 - Tome 2), L'Esprit de Jésus (Méditations de différents types sur les Évangiles 1898-1915), Petit frère de Jésus (Méditation sur l'imitation de Jésus - 1897-1898 - Essai pour tenir compagnie à notre Seigneur Jésus), Considérations sur les fêtes de l'année (1897-1898), La Dernière Place (Retraite à Nazareth - 1897), Crier l'Évangile (Retraites en Terre Sainte - 1898-1900), Seul avec Dieu (Retraite à Notre-Dame-des-Neiges - 1900-1901, Retraite au Sahara - 1902-1905 et 1909), Règlements et directoire, Carnet de Béni Abbès (1901-1905), Carnet de Tamanrasset (journaux et notes - 1905-1916), Voyageur dans la nuit (Notes de spiritualité, d'apostolat, et testament - années 1888 à 1916), Au fil des jours (Nouvelle anthologie des écrits spirituels), Lettres à un ami de Lycée, Lettres à Gabriel Tourdes - 1874-1915, Cette chère dernière place (Nouvelle édition, enrichie, des lettres aux frères de la Trappe - 1890-1916), Père de Foucauld - Abbé Huvelin - Correspondance inédite, Correspondances sahariennes (Lettres aux Pères Blancs - 1901-1916)

⁵⁰ Věnoval si však i mystice ostatních monoteistických náboženství: např. v jeho článku *Mystique musulmane et mystique chrétienne au Moyen âge*. Srov. MASSIGNON, Louis. *Écrits mémorables*. Paris: Laffont, 2009, 120nn.

⁵¹ K tomu dále: RYAN, Jerry: The mystical vision of Louis Massignon: Islam inspired scholar's gratitude, life work and Christian faith. *National Catholic Reporter* (2004), 17. prosince 2004. Dostupné na http://findarticles.com/p/articles/mi_m1141/is_8_41/ai_n9510505/ (10.12.2012).

jedním z klíčových spolupracovníků Reného Voillauma.⁵² Roku 1941 založil v Káhiře *Institut Dar-es-Salam* pro studium muslimsko-křesťanských vztahů.⁵³ O tomto dialogu pojednává práce *Badaliya: Jménem druhého (1947-1962)*,⁵⁴ pův. znění *Au nom de l'autre (1947-1962)*. Kromě svazků korespondence je dnes k dispozici i nedávné vydání jeho dvousvazkových *Významných spisů (Écrits mémorables)*⁵⁵. Výborný přehled jeho biografie nalezneme na webové stránce *Asociace přátel Louise Massignona (Association des Amis de Louis Massignon)*.⁵⁶

K dnešním aktivitám foucauldovské spirituality s mnohými bibliografickými odkazy jsou cenné i webové stránky *Duchovní rodiny Charlese de Foucaulda (Association Famille Spirituelle Charles de Foucauld)*.⁵⁷ Zásadní archivní materiály jsou archivovány v archivu Malých bratří Ježíšových v La Thoberte v Aubagne⁵⁸ a Malých bratří evangelia v belgickém Bruselu.⁵⁹ Fraternity vydávají ročně desítky dokumentů a informačních bylténů, z nichž stojí za zvláštní zmínku od roku 1959 každého půl roku vycházející byltén *Malí bratři Ježíšovi, nové zprávy pro přátelé fraternit (Les Petits Frères de Jésus, nouvelles périodiques pour les amis des fraternités)*:⁶⁰ sériemi reportáží se snaží dokumentovat život fraternit jako přítomný život ve světle evangelia a v následování příkladu bl. Charlese de Foucaulda. Příležitostně – jako např. u příležitosti beatifikace Charlese de Foucaulda 13. listopadu 2005 – vznikají také speciály, které se ohlížejí a teologicky relevantně reflektují odkaz zakladatelů fraternit a úkoly bratří v současném světě. Podobný význam má také *Bulletin Jésus-Caritas*, kde několikrát publikoval i sám Voillaume a kde jsou publikovány zprávy ze života fraternit.⁶¹

⁵² Srov. níže, s. 36n.

⁵³ Baumer uvádí, že od roku 1940 do smrti Massignonovy přítelkyně a kolegyně Mary Káhil roku 1979 se tu scházeli křesťané s muslimy. Srov. BAUMER, Iso. Louis Massignon: Poutník absolutního. *Teologický sborník* 2/1999, s. 79.

⁵⁴ MASSIGNON, Louis: *Au nom de l'autre (1947-1962)*. Paris: Cerf, 2011.

⁵⁵ MASSIGNON, Louis: *Écrits mémorables*. Paris: Laffont, 2009.

⁵⁶ Srov. <http://louismassignon.org/index.php?page=bibliographie> (10. 3. 2013).

⁵⁷ Tam se lze dočíst i aktualizované zprávy o nejrůznějších hnutích, která vznikly jako reakce na Foucauldovo působení. Srov. www.charlesdefoucauld.org (1.4.2012).

⁵⁸ *Archives des Petits Frères des Jésus (APJ)*, zahrnuje i deník Reného Voillauma.

⁵⁹ *Archives des Petits Frères des l'Évangile (APE)*.

⁶⁰ Vycházejí v Římě, ale redakci mají v Paříži. Mají i internetovou podobu. Dostupné jsou přes web www.petitsfreresdejesus.fr (1.4.2013).

⁶¹ Je vydáván v několika jazykových mutacích a je také dostupný online. Mezinárodní verzi lze najít na <http://www.brothercharles.org/wordpress/international-bulletins-archive/> (10.4. 2013)

Zásadní infromačním zdrojem je web *Duchovní rodiny Charlese de Foucaulda* (*Association Famille Spirituelle Charles de Foucauld*). Jsou na ní k dispozici i nejrůznější bibliografické údaje k vývoji a rozvoji foucauldovských komunit.⁶²

Články o foucauldovské spiritualitě vycházejí také v prestižním francouzském časopise *La Vie Spirituelle*⁶³. V něm také publikoval Voillaume své první delší texty o svých fraternitách.⁶⁴

Do českého prostředí začaly spirituální spisy Reného Voillauma pronikat už těsně po jejich vydání. Platí to jak o jeho základním díle *V srdci mas*, které bylo – ač v neúplném znění, pouze s výběrem nejdůležitějších částí – vydáno hned roku 1950 v českém překladu bez udání nakladatele,⁶⁵ tak i o samizdatovém vydání antologie Voillaumových přednášek o modlitbě *Modlitbou k životu* (*Prier pour vivre*), které se objevilo hned roku 1966, tj. téhož roku, kdy bylo vydáno originální francouzské znění.⁶⁶ V římské Křesťanské akademii byl roku 1975 vydán ještě překlad *Duchovních cvičení se Svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně*.⁶⁷ Se spiritualitou Malých bratří se pojí také poměrně rozsáhlé dílo **Carla Carretta** (1910-1988), z něhož mnoho titulů bylo vydáno také v češtině.⁶⁸ Několik prací o foucauldovské spiritualitě vyšlo také na Slovensku.⁶⁹

Dílo Malých bratří není dosud v České republice zastoupeno, existuje tu pouze jedna fraternita Malých sester, nyní je v Praze na Černém Mostě. Právě v souvislosti s rozvojem fraternity v českém prostředí bylo vydáno také několik příležitostných tisků, např. dopis Malé sestry Magdeleine *Tobě, malá sestro*,⁷⁰ která nese pečeť myšlenek, které nacházíme ve

⁶² Srov. www.charlesdefoucauld.org (1.4.2013)

⁶³ Vydává ho nakladatelství Cerf v Paříži.

⁶⁴ Srov. např. *La Vie Spirituelle* 312/1946, s. 537-567. Číslo má speciální přílohu o spiritualitě fraternit otce Foucaulda. Voillaume tu ve stručnosti představuje duchovní ideál Ch. de Foucaulda, zejména jeho vizi „nazaretského“ života. Srov. tamtéž 554. Více článků vycházelo později v šedesátých letech, z nichž většina byla v adaptované formě vydána knižně.

⁶⁵ V češtině vyšlo pod názvem *Mezi lidem*. Ed. Arles et Embrum. [b.n.], 1950.

⁶⁶ Srov. VOILLAUME, René. *Prier pour vivre*. Paris: Cerf, 1966.

⁶⁷ Srov. VOILLAUME, René. *Duchovní cvičení se Svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně* (Řím: Křesťanská akademie, 1975). Originální znění *Retraite au Vatican avec Sa Sainteté pape Paul VI.* (Paris: Fayard, 1969).

⁶⁸ Srov. *Dopisy z pouště* (Brno: Cesta, 1994); *Poušť uprostřed města* (Brno: Cesta, 1996), *Blahoslavená, která jsi uvěřila* (Brno: Cesta, 1996); *A Bůh viděl, že je to dobré* (Praha: Portál, 1996); *Hledal jsem a našel jsem* (Brno: Cesta, 2003).

⁶⁹ Informace o této literatuře jsou dostupné na webu malých sester Ježíšových www.male-sestry-jezisovy.cz. Jsou tu také zmíněny filmy a dokumenty, které byly o této fraternitě natočeny (*Na tržišti světa*, Imago Brno 1999; *Život v řádu* – Daniel Wlodarczyk TV1 2003; *Bez hábitu* – *Malé sestry Ježíšovy* TV NOE 2008). Na webu jsou také zajímavé informace ke zrodu a rozvoji fraternity v České republice už v době před pádem komunistického režimu, které se vážou k postavě malé sestry Loique.

⁷⁰ MALÁ SESTRA MAGDALÉNA JEŽÍŠOVA. *Tobě, malá sestro!* [b.n.] [b.v.]

Voillaumově knize *V srdci mas*. Kromě příležitostných článků o spiritualitě a o jejích významných představitelích včetně Reného Voillauma (např. v Katolickém týdeníku)⁷¹ – se spiritualitě Malých bratří (i sester) systematicky nevěnovala významnější pozornost.⁷²

2. Cíle bádání

Primárním cílem bádání bylo předložit nárys spirituality R. Voillauma, kterou definujeme jako *spiritualitu přítomnosti*, protože pojem přítomnosti je základní pojem pro uchopení duchovní zkušenosti „nazaretského života.“ Pojem *přítomnost* je klíčový pojem spirituální teologie, protože celý duchovní život můžeme chápat jako život „v přítomnosti Boží“ (z moderních autorů např. G. Pollano, A. Sicari, S. Peng-Keller, ze starších např. R. Guardini a další). V tom smyslu lze spirituality chápat jako určité mody této přítomnosti podle specifického charismatu jejich zakladatelů.

Sekundárním cílem je pak zhodnocení spirituality Malých bratří (a sester) v rámci vývoje křesťanské spirituální tradice od počátků a její význam pro současnou situaci křesťanů a církve.

3. Metodika bádání

Metodika bádání se opírá o prolínání personalistického a systematického hlediska. Práce začíná zhodnocením osobní duchovní zkušenosti R. Voillauma, z níž vychází i pozdější formulace jeho „spirituality Nazareta“: tj. spirituality dvojí přítomnosti, *přítomnosti Bohu a*

⁷¹ Srov. např. VENTURA, Václav. Mnišskou pouť začal na poušti. Zemřel René Voillaume – zakladatel řeholních společenství. *Katolický týdeník* 23/2003, s. 5. Zůstat chudý jako Ježíš. Rozloučení s malou sestrou Loique. *Katolický týdeník* 41/2003, s. 6.

⁷² Pro historický kontext spirituality Malých bratří i díla Reného Voillauma jsou podnětné články Václava Ventury o Mission de France. Srov. VENTURA, Václav. Mission de France – zkušenost církve. *Teologické texty* 4/1990, s. 155-157. Ventura tady zdůrazňuje otevřenost MDF ve vztahu k současnému světu, důraz na inkarnační spiritualitu, hodnotu pokory, nutnost týmové práce a ožívování ztuhlého hierarchického modelu církevní organizace. Roku 2009 vyšla jeho stať *Mission de France* také v revue české dominikánské provincie *Salve*. (Srov. VENTURA, Václav. Mission de France. *Salve* 4/2009). Ventura v něm připomíná pohyb radikálního přiblížení MDF k dělníkům a lidem na okraji, který je velmi blízký postoji Reného Voillauma: „Život je tím inkarnovaným slovem, kterému je rozumět. Lidé pochopí osvobozující Kristovu moc a vítězství nad zlem spíše z postojů těch, kdo se postaví za přehlížené a angažují se v boji za právo a spravedlnost, než z deklarácí. [...] Sdílený každodenní život v bydlišti, práci, společných úsilích o zlepšení stavu věcí, to všechno přineslo poznání lidské a duchovní hloubky, která je skryta v těch nejobyčejnějších projevech života, ukázalo se, jaké bohatství se skrývá v lidské solidaritě, jak evangelium souzní s touhou a úsilím lidí po svobodě, že je tu inspirující kulturní a duchovní potenciál jiných civilizací a náboženství a že je nutné jim naslouchat a vzájemně se podporovat.“ Tamtéž, s. 35-36.

lidem. V tom smyslu přistupuje ke zkoumání spirituality na základě analýzy duchovní zkušenosti (*personalistické hledisko*), která pak nachází konkrétní tvar, který je fenomenologicky popsateľný (*systematické hledisko*). Opíráme se v tom o tzv. nadpřirozenou fenomenologii (*übernatürliche Phänomenologie*) švýcarského teologa *Hanse Urse von Balthasara*.

V závěru se pokoušíme včlenit foucauldovskou spiritualitu, potažmo život a dílo R. Voillauma do širšího kontextu křesťanské spirituality od počátků. Postihujeme tak podstatné vlivy, které Foucauld a Voillaume přijímali z tradice a jak tato konkrétní svědectví života interpretovali a včleňovali do kontextu svého prostředí, doby a i organismu církve. V konfrontaci s biblickým nálezem se Voillaumovo dílo ukazuje jako odpověď na výzvu Boží přítomnosti člověku a světu.

4. Obsah a struktura disertační práce

Úvod	5
1. Bádání o spiritualitě Malých bratří Ježíšových a o díle Reného Voillauma	9
2. René Voillaume (1905-2003) - život a dílo	26
2.1 Hledání povolání: raná léta R. Voillauma	26
2.2 Hledání foucauldovského ideálu	30
2.3 Komunita v El-Abiodh: hledání autentické duchovní zkušenosti.....	37
2.4 Mezi dělníky a do světa měst: nová přítomnost v proměňujícím se světě.....	45
2.5 Poutník a kazatel: výzva evangelia slovem i životem.....	54
2.6 Nárys spirituálního díla R. Voillauma	56
2.7 Teologická východiska Voillaumova myšlení.....	59
3. Pojetí přítomnosti v díle R.Voillauma	62
3.1 Úvod.....	62
3.2 Přítomnost <i>V srdci mas</i> : první nárys spirituality přítomnosti.....	67
3.2.1 Přítomnost s Kristem.....	74
3.2.2 Přítomnost lidem	77
3.3 Pobývat v přítomnosti Boží: <i>Příbytky Boží (Demeures de Dieu)</i>	83

3.4 <i>Dopisy fraternitám</i> – Přítomnost jako otevřenost znamení času	87
3.4.1 <i>Dopisy fraternitám I a II: Ježíšovo konkrétní a univerzální bratrství</i>	88
3.4.2 Meditace evangelia uprostřed světa: <i>Dopisy fraternitám III – po cestách lidí</i> ...	98
3.4.3 <i>Dopisy VI - Vidět Boha ve městě (Voyants dans la cité)</i>	102
3.5 <i>Modlitbou k životu: stát před Bohem s pohledem lásky</i>	109
3.6 Struktury přítomnosti lidem: <i>Bratři všem</i>	113
3.7 O nový tvar řeholního života: zpřítomnění „dokonalé lásky“	116
3.8 <i>Kontemplace dnes: být přítomen dnešku v Bohu</i>	125
3.9 Rekolekce: přítomnost bratří i celé církve	129
3.9.1 Vatikánské exercicie: církev, chudí a přítomné evangelium	129
3.9.2 <i>Kde je vaše víra?</i> Hledání přítomné existence v post-moderním světě.....	137
3.9.3 Rekolekce v Béni Abbès – přítomnost novým generacím bratří	147
3.9.3.1 <i>Rozhovory o zasvěceném životě</i>	147
3.9.3.2 <i>Zanechte své síť</i>	153
3.10 <i>Mé tělo pro život světa</i> – eucharistie jako životodárná Přítomnost skrytého Boha	161
3.11 <i>Věčný živý: Kristus přítomný v Duchu mezi námi a pro tento svět</i>	164
4. „Originální forma zasvěceného života?“ – genetické souvislosti spirituálního díla Ch. de Foucaulda a R. Voillauma	169
4.1 Ježíšův „skrytý život“	169
4.2 Raněkřesťanská tradice a nauka Otců.....	170
4.3 Foucauldovský ideál a ideál raného cisterciáckého mnišství.....	177
4.3.1 Entuzajismus trapistické reformy a entuzajismus Foucauldovy spirituality.....	187
4.4 Sv. František z Assisi a františkánská spiritualita.....	189
4.5 Ignaciánská spiritualita.....	191
4.6 Spiritualita 19. století.....	192
4.7 Spiritualita sv. Terezie od Dítěte Ježíše	195
5. Voillaumova „spiritualita přítomnosti“ ve světle biblické teologie	198
Závěr – přítomnost Bohu a lidem: výzva pro dnešní církev	201
Bibliografie	205
English Summary	216

5. Teoretický a praktický přínos disertační práce

Teoretický přínos disertační práce chápeme v rozvíjení pojmu *přítomnost* jako klíčového pojmu ve spirituálně-teologické reflexi. Voillaumovo dílo navíc znovu tematizuje staré téma vztahu kontempace a aktivity v křesťanské spiritualitě ukazuje jejich vzájemnost jako reflexi Ježíšovy „přítomnosti Otci“ i tomuto světu v Duchu svatém. V tom smyslu je duchovní život nemyslitelný bez kontempace, ale ani bez aktivity, bez služby člověku a církvi. Reflexe modů této přítomnosti ukazuje onen zvláštní vztah mezi obsahem a rozsahem pojmu: platí-li v lingvistice, že čím větší je rozsah slova, tím menší je obsah, v teologii se ukazuje, že tento vztah funguje právě opačně. Obsah pojmu roste zároveň s jeho rozsahem, protože se stává poukazem k dynamice Boží přítomnosti světu.

Praktický přínos práce vidím ve shrnutí díla velkého svědka katolické spirituality 20. století a představení díla Malých bratří. To – jak už bylo řečeno - není dosud v České republice zastoupeno. Proto mu také nebyla věnována systematická pozornost.⁷³ V tomto smyslu je tato práce prvním pokusem o teologické uchopení tématu spirituality Malých bratří, resp. významu spirituálního díla Reného Voillauma, v českém prostředí.

6. Seznam publikací doktoranda

Monografie

Concepts of harmony in five metaphysical poets. Červený Kostelec 2012.

Odborné články

„Jan Cimburas dnes – folklór nebo výzva?“ in *Salvatoria*, Almanach pro T. Halíka. Praha 2008; str. 245-258.

„Bibliography of Professor Martin Hilský, OBE“ in *Shakespeare between the Middle Ages and Modernism*. Praha 2008, str. 248-262

„The perverted cosmology of Richard Crashaw“ in *Ostrava Journal of English Philology* 4/1, roč. 2012, str. 7-22

„Rage, Delusion and Abolitionism: Contemporary British Society in the Eyes of Peter Hitchens“ in *American and British Studies Annual* 5/2012, str. 69-82

„Praeparatio evangelica v životě a díle Charlese de Foucaulda v kontextu dnešního tázání“ in *Sborník z konference doktorandů KTF*. V tisku.

Recenze

De Lubac, H.: *Meditace o církvi*, *Dialog-Evropa XXI*, 1-2/2010, str. 73-74

⁷³ Viz výše, s. 15.

Spěwarske za ewangelskich Serbow, *Česko-lužický věstník* XX/2010, str. 77
Hitchens, P.: The Rage Against God, *Dialog-Evropa XXI*, str. 109-110.
Fletcher Re-Visited (and Re-Staged?) – Drábek, P., Fletcherian Dramatic Achievement: A Study in the Mature Plays of John Fletcher (1579-1625). (Brno 2010), in *Litteraria Pragensia* 40/2011, str. 102-105.
Kasper, W. Katholische Kirche – Wesen, Wirklichkeit, Sendung. in *Salve* 3/2011, str. 125-126.

Překlady a redaktorská práce

Pelikan, J., *Ježíš v proměnách staletí*, Praha 2008 (překlad z angličtiny).
Skoblík, J., *Morálka v dialogu*, Praha 2006 (redakce).
Wrightová a Bertoliniová, *Bible v otázkách*, Praha 2008 (překlad z angličtiny).
Feinbergová Vamoshová, M., *Každodenní život v Ježíšově době*, Praha 2009 (překlad z angličtiny).
Müller, G. H., *Katolická dogmatika*, Praha 2009 (překlad z němčiny).
Sendler, E., *Ikony Krista*, Praha 2010 (překlad z francouzštiny).
Janás, R., *The Stuckist Decade*, London 2010 (překlad z češtiny do angličtiny).
Beinert, W., *Malé dějiny křesťanského myšlení*, Praha 2012 (překlad z němčiny).
Hirschmannová, Kris: *Bible pro batolata*, Praha 2012 (překlad z angličtiny).

7. Výčet nejdůležitějších použitých pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů

1. Primární literatura

VOILLAUME, René. *La mission providentielle du Père Charles de Foucauld et les règlements des Fraternités*, «Les Petits Frères de Jésus» 24, 1983.

VOILLAUME, René. *Les Fraternités du père de Foucauld – Mission et esprit*. Paris: Cerf, 1946.

VOILLAUME, René. *Au coeur des masses. Tome 1*. Paris: Cerf, 1969.

VOILLAUME, René. *Au coeur des masses. Tome 2*. Paris: Cerf, 1969.

VOILLAUME, René. *Demeurs de Dieu: l'Église, la Vierge*. Paris: Cerf, 1954.

VOILLAUME, René. *Qu'ils soient un*. Paris, Cerf, 1952.

VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités I. Témoin silencieux de l'amitié divine*. Paris : Cerf, 1960.

VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités II. À cause de Jésus a de l'Évangile*. Paris: Cerf, 1966.

VOILLAUME, René. *À la suite de Jésus*. Paris: Cerf, 1965.

- VOILLAUME, René. *Lettres aux fraternités III. Sur le chemin des hommes*. Paris: Cerf, 1966.
- VOILLAUME, René. *Prier pour vivre*. Paris: Cerf, ⁷2005.
- VOILLAUME, René. *Relations interpersonnels avec Dieu*. Ottawa: Conférence religieuse canadienne, 1967.
- VOILLAUME, René. *Frères de tous*. Paris: Cerf, 1968.
- VOILLAUME, René. *Retraite au Vatican avec Sa Sainteté pape Paul VI*. Paris: Fayard, 1969.
- VOILLAUME, René. *La vie religieuse dans le monde actuel*. Ottawa: Conférence religieuse canadienne, 1970.
- VOILLAUME, René. *La contemplation aujourd'hui*. Paris: Cerf, 1971.
- VOILLAUME, René. *Où est votre foi?* Paris: Cerf, 1971.
- VOILLAUME, René. *Entretiens sur la vie religieuse – Retraite à Beni Abbès*. Paris: Cerf, 1972.
- VOILLAUME, René. *Voyants de Dieu dans la cité*. Paris: Cerf, 1974.
- VOILLAUME, René. *Ma chair pour la vie du monde*. Paris: Cerf, 1974.
- VOILLAUME, René. *Laissez là vos filets!* Paris: Cerf, 1975
- VOILLAUME, René. *L'Éternel Vivant*. Paris: Cerf, 1981.
- VOILLAUME, René. *Charles de Foucauld et ses premiers disciples. Du désert arabe au monde de cités*. Paris: Bayard Éditions/Centurion, 1998.
- VOILLAUME, René. *Mezi lidem*. Řím: Křesťanská akademie, [b.v.].
- VOILLAUME, René. *Modlitbou k životu*. [b.v.] [b.n.]
- VOILLAUME, René. *Duchovní cvičení se Svatým otcem Pavlem VI. ve Vatikáně*. Řím: Křesťanská akademie, 1975.
- PETITE SOEUR MAGDELEINE DE JÉSUS. *Du Sahara au monde entier: Les Petites Soeurs de Jésus sur les traces du Frère Charles de Jésus*. Paris: Nouvelle cité, 1981.

2. Sekundární literatura

a) knihy a časopisy

- ALBERT, Marcel. *L'Église catholique en France sous la IVe et Ve République*. Paris: Cerf, 2004.
- ALTHANER, Berthold, STUIBER, Alfred. *Patrologie: Leben, Schriften und Lehre der Kirchenväter*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1966.
- AUBERT, Roger. *Nouvelle Histoire de l'Église. Tome 5. L'Église dans le monde moderne. (1848 à nos jours)*. Paris: Seuil, 1975.
- AUMANN, Jordan. *Spiritual Theology*. London: Sheed and Ward, 1980.
- AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. Praha: Karolinum, 2000.
- BALTHASAR, Hans Urs von. *Mysterium Christi*. Leipzig: St Benno Verlag, 1969.
- BAZIN, René. *Charles de Foucauld: Explorateur du Maroc, Eremite au Sahara*. Paris: Librairie Plon, 1921.
- BAZIN, René. *Karel de Foucauld – badatel o Maroku, poustevník saharský*. Veselí p. Čepí: Izmael, [b.v.].
- BAUMER, Iso. *Louis Massignon: Poutník absolutního*, in: Teologický sborník 2 (1999), 74-89.
- BEINERT, Wolfgang. *Malé dějiny křesťanského myšlení*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.
- BONHOEFFER Dietrich. *Nachfolge*. München: Christian Kaiser Verlag, 1976.
- BONHOEFFER Dietrich. *Následování: výklad Kázání na Hoře*. [b.v.] [b.n.], 1961.
- BORRIELLO, Luigi, DELLA CROCE, Giovanna, SECONDIN, Bruno. *Storia della spiritualità: La spiritualità cristiana nell'eta contemporanea*. Roma: Borla, 1985.
- BORRIELLO, Luigi, CARUANA, Edmondo, DEL GENIO, Maria Rosaria, SUFFI, Nicolò (eds.). *Slovník křesťanských mystiků*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.
- The Cambridge Companion to Hans Urs von Balthasar*. Ed. Edwatd T. Oakes and David Moss. Cambridge: CUP, 2004.
- CAFFAREL, Henri: *Lettres sur la prière*. Paris: Éditions du Feu Nouveau, 1961.
- CARRETTO, Carlo: *Dopisy z pouště*. Brno: Cesta, 1994.
- CARRETTO, Carlo: *Poušť uprostřed města*. Brno: Cesta, 1996.
- CARRETTO, Carlo: *Blahoslavená, která jsi uvěřila*. Brno: Cesta, 1996.
- CARRETTO, Carlo: *A Bůh viděl, že je to dobré*. Praha: Portál, 1996.
- CARRETTO, Carlo: *Hledal jsem a našel jsem*. Brno: Cesta, 2003.

CHAUTAURD, Jean Baptiste. *Duše veškerého apoštolátu*. Přerov: Sestry Neposkvrněného Početí Panny Marie, 1927.

DANIÉLOU, Jean. *Dieu et nous*. Paris: Éditions Grasset, 1965.

DAIKEROVÁ, Angelika. *Až za hranice: život a spiritualita Malé sestry Magdalény*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005.

DEBOUTÉ, Eugénie. *Charles de Foucauld – le frère universel 1858-1916*. Paris: Médiaspaul, 1991.

DELBRÊL, Madeleine. *Missionnaires sans bateau - les racines de la mission, Saint-Maur: Parole et silence*, 2000.

DELBRÊL, Madeleine. *Éblouie par Dieu / correspondance 1 : 1910-1941*. Montrouge: Nouvelle cité, 2004.

DELBRÊLOVÁ, Madeleine. *Misionáři bez lodi*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2008.

DE FIORES, Stefano, GOFFI, Tullo. *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999.

DIDER, Hugues. *Petite vie de Charles de Foucauld*. Paris: Desclée de Brouwer, 1993.

Dictionnaire de spiritualité. Ascétique et mystique. Doctrine et Histoire. Beauchesne: Paris, 1937n.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Praha: Zvon, 1995.

FLORENSKIJ, Pavel Alexandrovič: *Ikonostas. Pojednání o filosofii ikony*, Praha: L. Marek, 2001.

FOUCAULD Charles. *Lettres et carnets*. Paris: Seuil, 1997.

FOUCAULD, Charles: *Écrits spirituels*. Paris: De Gigord, 1923

FOUCAULD, Charles. *La Dernière Place*. Bruyères-le-Châtel: Nouvelle Cité, 1974.

FOUCAULD, Charles. *La mia fede*. Roma: Città nuova, 1974.

FOUCAULD Charles. *L'esprit de Jésus: méditations et explications de l'Évangile (1896-1915). Oeuvres spirituelles du père Charles de Foucauld, Volume 8*. Bruyères-le-Châtel: Nouvelle Cité, 2005.

FOUCAULD, Charles. *Znamení pouště*. Řím: Křesťanská akademie, 1971.

FOUILLAU, Étienne. *Une Église en quête de liberté. Le pensée catholique française entre modernisme et Vatican II*. Paris: Desclée de Brouwer, 1998.

- FRANZEN August: *Malé církevní dějiny*. Praha: Zvon, 1992.
- GADDILLE Jacques, MAYEUR Jean-Marie: *Liberalismus, Industrialisierung, Expansion Europas (1830-1914). Die Geschichte des Christentums*. Band 11. Freiburg am Breisgau: Herder, 1997.
- GIOIA Mario (ed.): *La teologia spirituale*. Roma: Editrice A.V.E, 1991.
- GREGOR VON NAZIANZ. *Orationes theologicae/Theologische Reden (Griechisch-Deutsch)*. Freiburg im Breisgau, 1996.
- GRESHAKE Gisbert: Spiritualita Nazareta. *MKR Communio*. 1/2004, s. 30-44.
- GOFFI, Tullo. *Spiritualità contemporanea*. Bologna: Edizioni Dehoniani, 1987.
- GUARDINI, Romano. *Die Existenz des Christen*. München. Verlag Ferdinand Schöningh, ²1977.
- GUARDINI, Romano. *Welt un Person*. Würzburg: Werkbund Verlag, 1939.
- GUARDINI, Romano. *Unterscheidung des Christlichen*. Mainz: Matthias Grünewald, 1963.
- GUARDINI, Romano. *Vom Geist der Liturgie*. Freiburg im Breisgau: Herder, 1934.
- GUARDINI, Romano. *Liturgie und liturgische Bildung*. Mainz: Matthias Grünewald, 1992.
- HAAG, Herbert (ed.). *Bibelllexikon*. Einsiedeln: Benzinger Verlag, 1968.
- JAJTNER, Tomáš. *Foucauldovská spiritualita v historickém kontextu*. Praha: KTF, 2012.
- JAN PAVEL II. *Laborem exercens. O lidské práci*. Zvon: Praha, 1991.
- JAN PAVEL II. *Redemptor hominis*. Praha: Zvon, 1996.
- JANKE, Wolfgang. *Filozofie existence*. Praha: Mladá fronta, 1995.
- JEDIN, Hubert (ed.). *Handbuch der Kirchengeschichte VI/2: Die Kirche in der Gegenwart. Zweiter Halbband: Die Kirche zwischen Anpassung und Widerstand (1878-1914)*. Freiburg am Breisgau: Herder, 1973.
- JEDIN, Hubert (ed.). *Handbuch der Kirchengeschichte. Band VII: Die Weltkirche im 20. Jahrhundert*. Herder: Freiburg am Breisgau, 1979.
- JOHN Z TAIZÉ: *Modlitba Otčenáš*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1997.
- KASPER, Walter. *Jesus der Christus*. Mainz: Matthias-Grünewald-Varlag, 1974.
- KASPER, Walter. *Barmherzigkeit – Grundbegriff des Evangeliums, Schlüssel christlichen Lebens*. Herder: Freiburg am Breisgau, 2012.
- Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995.

- KOHUT, Pavel Vojtěch. *Co je spirituální teologie?* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007
- LAFON, Michel. *15 dní s Karlem de Foucaudem*. Brno, Cesta, 2000.
- LÄPPLE, Alfred. *Úvod do Starého zákona*. Praha: Česká katolická charita, 1972.
- LAUDE, Patrick. *Pathways to an Inner Islam: Massignon, Corbin, Guénon a Schuon*. New York: State of University Press, 2010.
- LAUNAY, Marcel. *René Voillaume: Contemplation et Action*. Paris: Cerf, 2005.
- LENNARTZ, Leo. *Daß Christus sichtbar sei*. Leutesdorf am Rhein: Johannes Verlag, 1966.
- LELOTTE, Pierre. (ed.). *Heimkehr zur Kirche. Konvertiten des 20. Jahrhunderts*. Luzern/München, Rex Verlag, 1957.
- LÉON-DUFOUR, Xavier (ed.): *Slovník biblické teologie*. Řím: Křesťanská akademie, 1991.
- LOEW, Jacques. *Le bonheur d'être homme*. Paris: Le Centurion, 1988.
- LOEW, Jacques. *Vous serez mes disciples*. Paris: Fayard, 1978.
- LUBAC, Henri. *Katolicismus*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995.
- MARCOVITS, Paul-Dominique. Le père Caffarel, prophète de l'amour. *La Vie Spirituelle* 784/2009, s. 417-423.
- MARX, Reinhard. *Das Kapital. Ein Plädoyer für den Menschen*. München: Pattloch, 2008.
- MARXER, Fridolin. *Christliche Armut heute*. Aschaffenburg: Verlag Pattoch, 1970.
- MASSIGNON, Louis. *Au nom de l'autre (1947-1962)*. Paris: Cerf, 2011.
- MASSIGNON, Louis. *Écrits mémorables*. Paris: Laffont, 2009.
- MAYEUR Jean-Marie (ed.): *Geschichte des Christentums. Demokratien und totalitären Systeme (1914-1958)*. Herder: Freiburg am Breisgau, 1992.
- MERTON, Thomas. *Contemplation in a World of Action*. London: George Allen, 1971.
- MERTON, Thomas. *The Ascent to Truth*. New York: Harcourt Brace&Company, 1981.
- MERTON, Thomas. *The Seven Storey Mountain*. London: SPCK, 1990.
- MERTON, Thomas. *Waters of Siloe*. New York: Harcourt, Brace and Company, 1949
- MOIOLI, Giovanni. *L'esperienza spirituale: lezioni introduttive*. Milano: Edizioni Glossa, 1994.

NICHOLS, Aidan. *Reason with Piety, Garrigou-Lagrange in the Service of Catholic Thought*. Washington D.C.: Sapientia Press of Ave Maria University, 2008.

OSTŘANSKÝ, Bronislav. *Malá encyklopedie islámu*. Praha: Libri, 2009.

PANNIKAR, Raymond. La présence de Dieu. *La Vie Spirituelle*, 566/1969, 527-533.

PASSELECQ, Georges, SUCHECKY, Bernard. *Die unterschlagene Enzyklika. Der Vatikan und die Verfolgung der Juden*. München: Carl Hanser, 1997.

Pentateuch. (Český katolický překlad). Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2006

PELIKAN, Jaroslav. *Ježíš v proměnách staletí*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

PENG-KELLER, Simon. *Einführung in die Theologie der Spiritualität*. Darmstadt: WBG, 2010.

PETITE SOEUR MAGDELEINE DE JÉSUS. *Du Sahara au monde entier: Les Petites Soeurs de Jésus sur les traces du Frère Charles de Jésus*. Paris: Nouvelle cité, 1981.

PEYRIGUÈRE, Albert. *Uchvácen Kristem: listy duchovního vedení*. Nové Město nad Metují: Signum Unitatis, 1991.

PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů, jedna víra*. Praha: Zvon, 1992.

PRUDHOMME, Claude. *Mission chrétiennes et colonisation*. Paris: Cerf, 2004.

RAHNER, Karl. Die Kirche der Heiligen. *Sämtliche Werke*, Band 10, Freiburg am Breisgau: Herder, 2003, s. 290-301.

RATZINGER Joseph: *Hledět na probodeného*. Brno: CDK, 2005.

RECONDO José-Maria: *La Oración en René Voillaume: la vida contemplativa de los fraternidades y la dimension contemplativa de la vida cristiana*. Pamplona: Fundación Gratis Date, 2002. (Dostupné též na internetu: <http://www.carlosdefoucauld.org/Documentos/Voillaume.html> - 14.2.2013)

RUPNIK, Marko Ivan. Spirituální teologie. *Studijní texty ze spirituální teologie I. Axiomy duchovního života*. Olomouc – Velehrad: Centrum Aletti – Refugium, 2003, s. 52-74.

Řecko-český Nový zákon. Praha: Česká biblická společnost, 2011.

SAWARD, John. Teologové skrytého života. *MKR Communio*, 1/2004, s. 45-57.

SHORT, William. *Chudoba a radost: františkánská tradice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

SHELDRAKE, Philip. *Spiritualita a historie: Úvod do studia dějin a interpretace křesťanského duchovního života*. Brno: CDK, 2003.

SCHAUP, Klemens. *Doprovázení na duchovní cestě*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994.

SCHÖNBORN, Christoph. *Gott sandte seinen Sohn*. Paderborn: Bonifatius, 2002.

SCHÜRMAN, Heinz. *Das Gebet des Herrn*. Leipzig: St Benno Verlag, 1961.

SICARI, Antonio. *Das geistliche Leben des Christen: Glaubenserfahrung und Wege zur Heiligkeit*. Paderborn: Bonifatius, 2002.

SIX, Jean-François. *L'aventure de l'amour de Dieu. 80 lettres inédites de Charles de Foucauld à Louis Massignon*. Paris: Paris: Éditions du Seuil, 1993.

SIX, Jean-François. *Charles de Foucauld autrement*. Paris: Desclée de Brouwer, 2008.

SIX, Jean-François. *Foucauld (Charles de) in Dictionnaire de Spiritualité*. Paris. Baugesne: 1963, S. 729-741.

SIX, Jean-François. *Le grand rêve de Charles de Foucauld et Louis Massignon*. Paris: Albin Michel Spiritualités, 2008.

SIX, Jean-François. *La vie de Charles de Foucauld*. Paris: Éditions du Seuil, 1962.

SIX, Jean-François, SERPETTE, Maurice, SAURISSEAU, Pierre. *Le Testament de Charles de Foucauld*. Paris: Fayard, 2005.

SÖHNGEN, Gottlieb. *Christi Gegenwart in Glaube und Sakrament*. Leipzig: St Benno Verlag, 1968.

SPISY APOŠTOLSKÝCH OTCŮ. Praha: Kalich, 2004.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Prameny světla*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 1995.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Řehoř Naziánský: Úvod ke studiu jeho duchovní nauky*. Olomouc: Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2010.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Znáš Boha Otce, Syna i Duchu svatého?* Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s.r.o., 2005.

TAFT, Robert Francis. *Život z liturgie. Tradice Východu i Západu*. Olomouc: Refugium Velehrad - Roma, 2008.

TEILHARD DE CHARDIN, Pierre SJ. *Le Milieu divin*. Paris: Seuil, 1998.

The Oxford English Dictionary. Oxford: Clarendon Press, 1990.

TEREZIE Z LISIEUX. *Autobiografické spisy*. Kostlení Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1991.

TICHÝ, Ladislav: Druhý vatikánský koncil a biblická věda. *Teologické texty* 1/2003, s. 2-5.

TULLO, Goffi. *Spiritualità contemporanea*. Bologna: Edizioni Dehoniane, 1987.

VEHOVSKÝ, Norbert František. *Stručné dějiny spirituální teologie*. Praha: KTF UK/Křesťanská akademie, 1999.

VENTURA, Václav: Cisterciácká spiritualita. *Teologický sborník* 2 (1999), s. 59-73.

VENTURA, Václav. Mnišskou pouť začal na poušti. Zemřel René Voillaume – zakladatel řeholních společenství. *Katolický týdeník* 23/2003, s. 5.

VENTURA, Václav. Mission de France – zkušenost církve. *Teologické texty* 4/1990, s. 155-157.

VENTURA, Václav. Mission de France. *Salve* 4/2009, 33-38.

VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství I*. Praha: Benediktinské arcipoatství sv. Markéty v Břevnově, 2006.

VENTURA, Václav. *Spiritualita křesťanského mnišství II-III*. Praha: Benediktinské arcipoatství sv. Markéty v Břevnově, 2010.

VENTURA, Václav. Zůstat chudý jako Ježíš. Rozloučení s malou sestrou Loique. *Katolický týdeník* 41/2003, s. 6.

VON ALMEN, Jean-Jacques. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1991.

WILLIAMS, Rowan. *Teresa of Avila*. Bloomsbury Academic, 2004.

WINLING, Raymond. *La Théologie contemporaine 1945-1980*. Paris: Le Centurion, 1982.

NOVÝ ZÁKON, text užívaný v českých liturgických knihách, přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

b) internetové zdroje:

Association Famille Spirituelle Charles de Foucauld. www.charlesdefoucauld.org, (1.5.2011).

BENEDIKT XVI.: *Parole di saluto di Sua Santità Benedetto XVI al termine della celebrazione della beatificazione dei servi di Dio Charles de Foucauld, Maria Pia Mastena, Maria Crosifissa Curcio*, Altare della Confessione, Basilica Vaticana, Domenica, 13 novembre 2005.

http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2005/november/documents/hf_ben_xvi_spe_20051113_beatifications_it.html, (26.5.2011).

BERNARD z Clairvaux. *Sancti Bernardi Claraevallensis Opera omnia*.
http://www.binetti.ru/bernardus/86_1.shtml (10.9.2012).

Denní modlitba církve, Sv. Rodiny Ježíše, Marie a Josefa.
<http://www.ebreviar.cz/default.htm>, (15.5.2012).

Dictionnaire de spiritualité. <http://www.dictionnairedespiritualite.com/> (14.2.2013)

Exordium parvum

http://www.ocso.org/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=47&Itemid=68&lang=en (1.5.2013).

FOUCAULD, Charles: *Règlement des Petits Frères du Sacré-Coeur de Jésus. Chapitre préliminaire*.
http://www.adoperp.com/adoration/saints/details_saints/reglement_foucauld.pdf.
(7.9.2012).

Korán. <http://koranoislam.cz/sura/57/>, (3.5.2013).

Malé sestry Ježíšovy. <http://www.male-sestry-jezisovy.cz/>, (3.5.2013).

PAVEL VI. *Evangelii nuntiandi*

http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/apost_exhortations/documents/hf_p-vi_exh_19751208_evangelii-nuntiandi_lt.html
(10.4.2013)

PIUS XI. *Ad catholici sacerdotii*

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19351220_ad-catholici-sacerdotii_lt.html
(14. 2. 2013)

PIUS XI. *Ad catholici sacerdotii O katolickém kněžství*, čl. 37.

<http://www.teologietela.paulinky.cz/dokumenty/dokument/Ad-catholici-sacerdotii.html>
(14.2. 2013)

PIUS XI: *Rerum ecclesiae*.

http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19260228_rerum-ecclesiae_lt.html (1.5.2013)

RYAN, Jerry: *The mystical vision of Louis Massignon: Islam inspired scholar's gratitude, life work and Christian faith*, in: National Catholic Reporter (2004), 17. prosince 2004,
http://findarticles.com/p/articles/mi_m1141/is_8_41/ai_n9510505/, (12.5.2011).

SCHNEIDER, Michael: *Die Mysterien des Lebens Jesu I: Die verborgenen Jahre*, http://www.kath.de/zentrum/termine/radio/vortrag_radio_2010/jchr_1.pdf, (26.5.2011).

8. English Summary

The present dissertation *Spirituality of Presence: the Significance of R. Voillaume's Work* deals with the life and work of French priest and theologian **René Voillaume** (1905-2003), the founder of the *Little Brothers of Jesus* and several other Foucauldian-oriented religious communities.

Methodologically, it combines personalistic and systematic approach. It starts with a survey of literature related to the work of R. Voillaume (Chapter 1), the *Little Brothers of Jesus* and other Foucauldian communities and the life and work of Charles de Foucauld. It continues with a commented biography of R. Voillaume (Chapter 2), focusing on the key events of his life and the way they shaped his future calling and his theological work. Blessed Charles de Foucauld is identified as his main inspirer. R. Voillaume is a co-founder of the *Little Brothers of Jesus*: the text describes the specific type of spiritual experience based on Foucauld's notion of *the hidden life* or *the life of Nazareth*. In 1933, the early community of brothers settles in El-Abiodh among the Muslim peoples of Algeria and begins its mission of contemplation and hidden life, fully adjusted to the conditions of life typical for this location. The growing respect for this community in the Church leads to an expansion of its mission into other milieus, namely among the workers of big European cities and various other "less travelled" places and communities. Due to dramatic growth of these *fraternities* of Little Brothers of Jesus from the late 1940s onwards, Voillaume becomes a "pilgrim" of the fraternities. Being their prior, he writes several letters that were published in 1950 as *Au coeur des masses* (Eng. *In the Midst of Men*). Almost immediately this book became a spiritual classic. Voillaume becomes also a respected spiritual author and produces a large oeuvre researched in the following chapter.

The main body of the analysis (Chapter 3) focuses on the "spirituality of presence", since Voillaume repeatedly identifies the spirituality of Little Brothers of Jesus as the spirituality of *presence: presence to God* and *presence to men*. This fundamental principle is given into the context of modern methodologies of spiritual theology, which often define

spiritual life as “life in God’s presence” (Pollano, Moioli, Peng-Keller etc.) The notion of presence is comprehensively discussed in relation to the body of Voillaume’s own work: the thesis aims at presenting Voillaume’s spirituality not as a set of given principles, but as a continuous story and development, constantly revitalizing its original intuitions. Thus the notion of presence in Voillaume’s work refers to a deep life of *prayer* and *contemplation* nurtured by a constant reference to an active life among people. It is a spirituality based on the *disponibility for God and the people*. It is, therefore, a deeply christocentric spirituality settled in the mystery of Christ’s dual nature: his full divinity and his full humanity. Voillaume’s spirituality frequently refers to this *completeness* of Christian experience: i.e. Christianity explores the fullness of humanity in the mystery of Christ’s Incarnation and Resurrection.

The thesis focuses on other typical features of this spirituality: eucharistic spirituality, life of poverty, openness and joy. Voillaume’s notion of presence is also related to various topical issues: Cold War, Vatican II, post-1960s generation and the future of the Church after the Council. “Presence” thus means the ability to read *the signs of times* in the light of the Holy Spirit. The fraternities and the whole Church are called to *witness the presence*, i.e., being able to understand the Church as *ecclesia semper reformanda* called to give an authentic testimony of God’s presence. Thus the theological concept of “presence” transcends mere “contemporariness”, since the presence witnessed by Christians partakes on the salvific mission of Christ *ieri, hodie et semper*. In other words, it is the constant openness of God to “re-form the time” and fill it with His abundant grace and glory.

Chapter 4 tries to set Foucauldian spirituality and the work of R. Voillaume into the context of Catholic spirituality. It starts with the biblical foundations – Jesus’ hidden life as the main source, followed by the Apostolic Fathers and some major Father of the Church (St Gregory of Nazianus, St Augustine and St Gregory the Great). Remarkable similarities can be found with early Cistercian spirituality, as well as the spirituality of St Francis of Assisi and St Ignatius of Loyola. The chapter also mentions 19th century spirituality and its main manifestations, i.e., the cult of the Heart of Jesus, Marian spirituality and eucharistic spirituality. Last but not least, it mentions the significance of St Thérèse of Lisieux for Voillaume’s work and spirituality.

Chapter 5 looks at Voillaume’s “spirituality of presence” through the eyes of biblical theology and confronts the two. It points out the roots of Voillaume’s thought in the

theological message of the Bible and the way he manages to find an understandable and “readable” spiritual interpretation of this message.

The conclusion then points out the significance of Voillaume’s work and the necessity to understand spiritual life as a double motion: contemplation grants inner freedom to act, and activity in-forms the contemplation. Thus Christians can restore their real “presence” to this life, even though they may not necessarily hold present-day opinions.

9. Anotace v českém jazyce

Předložená disertační práce *“Spiritualita přítomnosti: k významu díla R. Voillauma”* se zabývá životem a dílem R. Voillauma (1905-2003). Představuje jeho dílo jako *spiritualitu přítomnosti*, přesněji jako spiritualitu dvojí přítomnosti: *přítomnosti Bohu a lidem*. Po úvodní části, která se věnuje jeho životu, historickému kontextu a nárysu jeho díla, pokračuje rozbořením jeho knižního díla. Hlavním tématem je *relecture* Foucauldovy „spirituality Nazareta“ ve světle zmíněného konceptu přítomnosti: ona skrytá a tichá „přítomnost v srdci mas“ tak poukazuje nejen k významu spirituality „skrytého života“, ale také k hlubokému příklonu k situaci současného člověka, k hledání autentického křesťanského života jako života „přítomnosti“, který se tvůrčím a nekonformním způsobem snaží zpřístupnit bohatství víry dnešnímu člověku. V závěru zasazuje foucauldovskou spiritualitu – jejímž je Voillaume hlavním vykladatelem – do kontextu katolické spirituality a Voillaumovu spiritualitu přítomnosti hodnotí ve světle biblické teologie.

Teoreticky kombinuje personalistický a systematický přístup. Voillaumovo dílo chápe jako významný projev moderní katolické spirituality a jako výzvu situaci křesťanů a církve dnes.

11. English abstract

The present dissertation *Spirituality of Presence: the Significance of R. Voillaume’s Work* focuses on the life and work of R. Voillaume (1905-2003). His work is understood as “*spirituality of presence*”, or – to be more precise – of double presence: presence to God and

presence to man. After the introductory part dealing with Voillaume's life, historical context and a survey of his work, the dissertation continues with an analysis of his literary work. The main theme is a *relecture* of Foucauld's "spirituality of Nazareth" in the light of the mentioned concept of *presence*: the hidden and silent "presence in the midst of men" refers not only to the significance of "hidden life" in Catholic spirituality, it also points out to the deep openness to the situation of modern man and to the search of an authentic Christian life as a life of "presence" trying to make the life of faith accessible to a contemporary man in a creative and nonconformist way. The conclusion puts Foucauldian spirituality (whose main interpreter is R. Voillaume) into the context of Catholic spirituality and confronts his spirituality of presence with the findings of biblical theology.

Theoretically, the dissertation combines personalistic and systematic approaches. Voillaume's work is understood as a major manifestation of Catholic spirituality in the modern times and as a challenge to the situation of Christians and the church today.

12. Klíčová slova česky

R. Voillaume, Ch. de Foucauld, Malí bratři Ježíšovi, moderní katolická spiritualita, pojetí přítomnosti v teologii, vztah kontemplativní a aktivní spirituality

13. Key words in English

R. Voillaume, Ch. de Foucauld, Little Brothers of Jesus, modern Catholic spirituality, the concept of presence in theology, the relationship between contemplative and active spirituality